

УДК 32:303.446+323+321:342.4

ПОЛІТИЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЛЕГІТИМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ**Козенко Р.В.**

здобувач Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України

Annotation

The article considers certain aspects of political modernization within the context of the challenges of legitimating political power in Ukraine. Political transformation specificity is stipulated, in the first turn, by common features of democratic transit for the countries of former socialist community.

Анотація

У статті розглянуто деякі аспекти політичної модернізації в контексті проблем легітимації політичної влади в Україні, питання специфічного характеру політичної трансформації, зумовленої загальними рисами демократичного транзиту щодо країн колишнього соціалістичного табору.

Ключові слова

Легітація, трансформація, політична модернізація.

I. Вступ

Розглядаючи сучасний політичний розвиток української держави можна констатувати, що на цьому історичному етапі Україна разом з іншими колишніми комуністичними державами переживає кардинальні зміни, пов'язані з переходом до демократії.

Складність перехідних процесів, що відбуваються в посткомуністичних країнах, з особливою наочністю демонструють суперечливий, украй неоднозначний характер суспільно-політичного розвитку на стадії переходу від тоталітаризму до демократії.

Тому дуже важливо з'ясувати, що сприяє відносно стійкій рівновазі суспільства перехідного типу, яким чином можна визначити природу і спрямування політичних процесів, що відбуваються в ньому.

Проблема політичної модернізації знайшла своє відображення в працях таких авторів, як С. Хантингтон, Ф. Шміттер, О'Доннел, Х. Лінц, Х. Ортега-і-Гассет, З. Бжезінський, серед вітчизняних учених можна відзначити В. Цветкова, І. Кресіну, О. Катгоренко, О. Новакову, В. Васовича, А. Никитченко та інших.

Проте, незважаючи на достатню кількість робіт із цієї теми, деякі напрями вимагають подальших досліджень, зокрема це стосується тих країн, де процеси політичної модернізації ще не закінчилися.

II. Постановка завдання

Метою статті – розглянути особливості політичної модернізації як чинника легітимації політичної влади та її прояви в Україні.

III. Результати

Розглядаючи політичну модернізацію в Україні, слід зазначити, що така модернізація і розвиток відкритості державної влади передбачають:

- визначення та здійснення стратегічних завдань розвитку країни, зміцнення її економічної та національної безпеки;
- розширення повноважень та підвищення відповідальності Парламенту України з метою формування професійного дієздатного уряду і здійснення ним програми діяльності. Верховна Рада має право як призначати, так і звільняти Прем'єр-міністра, а також затверджувати весь склад уряду;
- чітке визначення повноважень уряду та підвищення його відповідальності за стан справ в економічній, соціальній, гуманітарній та зовнішньополітичній сферах;
- забезпечення прозорості діяльності судових органів, їх реальної незалежності від владних та фінансових впливів;
- здійснення адміністративної реформи та реформи органів самоврядування;
- запровадження жорсткої системи контролю за використанням державних коштів [3].

Суспільно-політична практика свідчить про існування досить складних перешкод на шляху якісної трансформації української держави відповідно до загальносвітових і внутрішніх вимог. Недоліки української урядової системи багато в чому пов'язані з пережитками радянського режиму, які були лише частково та формально перетворені. Провідною рисою української адміністрації було її перешкоджання здійсненню реформ. До того ж і Конституція 1996 р. залишила невирішеними багато складних проблем. Серед них:

- "напівпрезидентська" система – досить слабка та фрагментарна для ефективного державного управління під час докорінних перетворень політичної системи;
- складність, запутаність та дублювання головних політичних інститутів, що при-

зводить до зниження продуктивності інституціональної компетентності;

- надмірна централізація процесу прийняття рішень, навіть регіонального та місцевого характеру [3].

Як зазначає професор О.В. Новакова, політична модернізація в сучасних умовах передбачає введення нової системи державного управління. До ключових характеристик такого нового управління відносяться:

- участь (усі громадяни мають право голосу в прийнятті рішень прямо або за посередництвом політичних інститутів, що представляють їх інтереси; така широка участь будується на свободі асоціацій та слова, а також на здатності до конструктивного діалогу);
- верховенство права (чіткість й об'єктивність правових структур, особливо тих, що захищають права людини);
- прозорість (свобода інформації, її повнота й доступність для всіх, хто в ній зацікавлений);
- своєчасне реагування (всі інститути задовольняють вимоги громадян);
- орієнтація на згоду (створення балансу інтересів для досягнення широкого консенсусу з метою визначення, що найкраще відповідає потребам групи і якими засобами цього слід досягати);
- справедливість (усі громадяни мають можливість підвищити рівень свого добробуту);
- результативність і дієвість (максимально ефективне використання ресурсів для задоволення потреб громадян);
- підзвітність (уряд, приватний бізнес та структури громадянського суспільства підзвітні громадськості та інституційним носіям прав);
- стратегічне бачення (лідери та громадськість ураховують довгострокові перспективи управління та розвитку особистості і чітко визначають ті заходи, які необхідні для їх реалізації) [2].

За більшістю цих ознак можна констатувати наявність кризи політичної влади в сучасній Україні. Ця проблема включає в себе декілька аспектів. Необхідно уточнити, що легітимність влади в широкому значенні означає відповідність існуючої влади соціальним нормам (правовим, релігійним, моральним тощо), які укорінені в суспільній свідомості. Також треба враховувати, що відповідність факту існування, процедур формування, персонального складу та характеру діяльності певної політичної влади законам держави та нормам міжнародного права – це лише формальна складова проблеми легітимності. Не менше значення має безпосередня підтримка владного курсу населенням, внутрішній консенсус влади та громадян.

В українському суспільстві сьогодні наявні ознаки кризи легітимності різних класичних типів (за класифікацією М. Вебера). Більшість дослідників та представників опозиційного табору констатують падіння рівня харизматичної легітимності Президента України В. Ющенка. Ознаками цієї кризи є звинувачення в корумпованості близького оточення Президента, відсутність помітних позитивних змін у суспільному розвитку, масштабних результативних дій. Усе це вносить суперечності в харизматичний імідж В. Ющенка, робить його незрозумілим для простих громадян і, відповідно, підриває довіру.

Характерною особливістю політичного життя в Україні є недостатня легітимність усіх політичних інститутів, тобто структурна легітимність. Це можна пояснити тим, що виникнення та розвиток політичних інститутів проходили в Україні не органічно, не в результаті боротьби громадян за свої права, а як наслідок зовнішніх процесів та завдяки формуванню “зверху” в інтересах порівняно вузького кола правлячої еліти.

Неефективність діяльності демократичної влади, нездатність забезпечити стійке економічне зростання та підвищення рівня доброту громадян знижують її функціональну легітимність. У цілому досвід сучасних демократичних транзитів показує, що основна загроза новим демократіям полягає в низькому рівні ефективності. Виникає така негативна закономірність: низька ефективність демократичної системи обумовлюється неефективністю політичних рішень, що приймаються керівництвом держави, а недостатня легітимність правління не дає владі змоги діяти ефективно, уникаючи популізму [1, с. 110]. Соціологічні опитування, що проводилися у жовтні 1998 р. Українсько-американським центром стратегічних досліджень, показали, що громадяни України невдоволені владою в цілому; більше ніж у 70% населення сформувалося переконання, що основні інститути суспільства діють не на користь народу, їх очолюють корумповані та професійно не підготовлені лідери, яким не можна довіряти [4, с. 31–35].

Функціонування в Україні формальної демократії не привело до помітного поширення політичної культури та формування реальної внутрішньої легітимності влади. Відчуття безпорадності у відносинах з владою в пострадянському просторі набагато гостріше, ніж у західних країнах. В Україні та Росії лише 8–9% громадян вважають, що мають можливість впливати на уряд, який виступає від їх імені. У Великобританії 25% громадян вважають, що “певним чином впливають на рішення уряду”, а в США 50% населення переконані, що справляють деякий вплив на владу. Дослідження показу-

ють, що українці та інші громадяни пострадянських країн не тільки скептично ставляться до своєї можливості впливати на владу, а й вважають, що зараз у них менше впливу, ніж за радянських часів, що влада стала менш чесною та справедливою до своїх громадян [5, с. 28].

Можна констатувати наявність досить глибокої кризи легітимності української влади, яка особливо яскраво виявилася під час президентських виборів 2004 р. та парламентських 2006 та 2007 рр. Про неї свідчили такі явища:

а) різке посилення діяльності опозиційних сил;

б) постійне порушення правлячим режимом правил політичної гри;

в) невміння та небажання влади спілкуватися з народом, пояснювати сутність своєї політики;

г) значне поширення таких соціальних захворювань, як корупція, злочинність, зростання безробіття, зниження рівня життя.

З метою подолання визначених негативних явищ необхідно розробити механізми взаємодії влади та громадян, алгоритм внутрішньої легітимізації української влади. На основі класичних та сучасних досліджень можна запропонувати такі його складові.

Конституційний напрям – внесення змін до Конституції України, необхідних для трансформації системи територіальної організації влади та проведення реформи адміністративно-територіального устрою України, зокрема:

- утвердження територіальної громади як низової ланки адміністративно-територіального устрою;
- визначення нового адміністративно-територіального поділу як просторової основи місцевого самоврядування;
- утворення виконавчих комітетів органів місцевого самоврядування на регіональному та локальному рівнях;
- перетворення місцевих державних адміністрацій з органів виконавчої влади загальної компетенції на органи спеціальної компетенції шляхом закріплення за ними тільки тих функцій, що не можуть бути передані органам місцевого самоврядування (громадська безпека, ліквідація наслідків стихійних лих, боротьба зі злочинністю, управління державною власністю на місцях, контрольно-наглядові функції за додержанням Конституції та законів України тощо);
- запровадження трирівневої системи територіально-адміністративного поділу та трьох типів самоврядування – регіонального, локального та самоврядування на рівні територіальної громади;

- проведення виборів до органів місцевого самоврядування того ж року, що й вибори Президента України та Верховної Ради України;
- надання замість існуючого права територіальної громади самостійно вирішувати проблеми на місцевому рівні гарантованої можливості реалізувати ці права;
- закріплення положення, що органи місцевого самоврядування повинні мати власні бюджети.

Організаційно-правові напрями:

- формування нової законодавчої основи для органів місцевого самоврядування шляхом прийняття Муніципального кодексу (Кодексу місцевого самоврядування), до якого входять такі Закони України: “Про загальні засади територіальної організації влади”; “Про місцеве самоврядування в Україні”; “Про засади матеріального і фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні”; “Про самоврядування територіальних громад”; “Про організацію виконавчої влади та місцевого самоврядування в районі”; “Про організацію виконавчої влади та місцевого самоврядування в області”; “Про місцеві вибори”;
 - позбавлення статусу самостійних адміністративно-територіальних одиниць такі населені пункти, які перебувають під юрисдикцією органів місцевого самоврядування інших адміністративно-територіальних одиниць. Відповідно, статус самостійного суб’єкта місцевого самоврядування втрачають територіальні громади цих населених пунктів (включно з районами в містах із районним поділом);
 - розробка та прийняття законів про комунальну власність, муніципальну міліцію, регіональні рахункові палати, проведення державно-правових експериментів із питань регіонального розвитку;
 - приведення у відповідність до нових вимог кадрового забезпечення територіальних органів влади, державних службовців місцевої виконавчої влади та муніципальних службовців органів місцевого самоврядування;
 - розробка технологічної карти розподілу повноважень та сфер діяльності між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на регіональному, локальному та низовому рівні, проведення центральними органами виконавчої влади обстеження соціально-економічного становища регіональних, локальних та низових спільнот і визначення порядку їх реорганізації.
- Інституційні напрями* включають:
- формування нової інституційної бази територіальної організації влади;

- створення Національної ради регіонального розвитку при Президентіві України, завданням якої є забезпечення збалансування національних та територіальних інтересів, підготовка рішень у галузі регіональної політики, координація діяльності міністерств, відомств, наукових закладів, спеціальних фондів, державних компаній у сфері регіонального розвитку, підготовки кадрів;
- організацію Комітету регіонального розвитку при Кабінеті Міністрів України, який забезпечує розробку правових і нормативних документів, взаємодію з регіональними структурами територіального розвитку, установами неконцентрованої державної влади, що відповідають за окремі напрями роботи в сфері регіонального розвитку в рамках своїх міністерств, контрольно-наглядову діяльність за реалізацією делегованих повноважень на територіях, інформаційно-аналітичну діяльність уряду в сфері регіонального розвитку;
- зміну статусу і порядку формування обласних та районних рад. При цьому, районні, обласні ради мають набути статусу представницьких органів регіональної та локальної спільноти й обиратися населенням відповідної території на основі рівного виборчого права громадян; зміну порядку формування сільських, селищних, міських рад, складу та порядку формування їх виконавчих органів. Зокрема, до складу виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад доцільно включати лише заступників сільського, селищного, міського голови, керівників відділів та управлінь і керуючого справами, які одноосібно призначаються відповідним головою;
- створення в системі місцевого самоврядування спеціального правоохоронного

формування – муніципальної міліції, яка б контролювала виконання рішень органів місцевого самоврядування та реалізацію повноважень місцевого самоврядування в галузі забезпечення законності, правопорядку, охорони прав і законних інтересів громадян.

IV. Висновки

Отже, політична модернізація в сучасних умовах передбачає введення нової системи державного управління. Необхідно розробити механізми взаємодії влади та громадян, алгоритм внутрішньої легітимізації української влади.

Література

1. Ачкасов В. Легитимация власти в условиях трансформации: случай России / В. Ачкасов // Вестник аналитики. – 2004. – № 2(16). – С. 110–119.
2. Новакова О.В. Авторитарна і демократична моделі політичної модернізації / О.В. Новакова // Політичний менеджмент. – 2006. – Спец. випуск. – С. 82–91.
3. Новакова О.В. Політична модернізація та розвиток демократичних процесів у сучасній Україні : монографія / О.В. Новакова. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – 216 с.
4. Рудич Ф.М. Много ли власти нужно власти? (Украина в контексте трансформации политических систем в странах СНГ и Балтии, Центральной и Восточной Европы) : учеб. пособ. для студ. вузов / Ф.М. Рудич ; Институт политических и этнонациональных исследований НАН Украины; Киевский ин-т туризма, экономики и права. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Довіра, 1999. – 199 с.
5. Уайт Ст. Еще раз о посткоммунистической транзиции / Ст. Уайт // Социс. – 2003. – № 11. – С. 23–31.

УДК 658.1:338.6

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Колосюк А.А.

аспірант Класичного приватного університету

Annotation

The author explores the regional models of economic development of the state, model of economic development in the developed countries and countries which develop, their advantages and failings, and also an essence and features of regional asymmetry in the article.

Анотація

У статті автором досліджено регіональні моделі економічного розвитку держави, мо-

делі економічного розвитку в розвинутих країнах та країнах, що розвиваються, їх переваги й недоліки, а також сутність та особливості регіональної асиметрії.

Ключові слова

Модель, регіональна політика, регіональний розвиток, вирівнювання, регіональна асиметрія, регіональне планування.